

REPERE CRONOLOGICE PENTRU DATArea UNOR AȘEZĂRI GETO-DACICE

Niculae CONOVICI

Stabilirea unei cronologii cât mai precise a siturilor arheologice constituie una dintre preocupările constante și de cea mai mare importanță ale arheologilor. În ceea ce privește valoarea istorică, cele mai importante metode de datare sînt acelea care permit obținerea unor datări cât mai exacte. Pentru civilizația geto-dacică am enumera aici în primul rînd obiectele de import: ceramica elenistică și romană (mai ales ceramica de lux și recipientele șampilate), monedele, articole din metale prețioase, unele obiecte metalice cu o datare mai restrînsă (în general piese de port, legate de moda vremii), la care se pot adăuga anumite categorii de ceramică locală de lux ale căror prototipurile elenistice sau romane pot fi detectate¹.

În comunicarea de față ne vom opri asupra unora din aceste categorii de materiale și anume amforele șampilate.

Amforele — principalele ambalaje pentru transportul mărfurilor lichide ale antichității (în primul rînd al vinului și uleiului) au ajuns în mari cantități în așezările geto-dacice, începînd încă din sec. VI î.e.n.² De la sfîrșitul sec. V î.e.n. și pînă către sfîrșitul erei vechi, o parte a centrelor elenistice exportatoare de vinuri sau ulei (Thasos, Heraclea Pontica, Sinope, Chersones, Rhodos, Cos, Paros, Cnidos, Samos, Panticapalon ș.a.) au practicat — în intervale de timp variabile — marcarea acestor recipiente sau a unui anumit procent din ele cu ajutorul unor ștampile pe care figurau numele orașului, al olarilor, al unor magistrați însărcinați cu controlul producției sau chiar al magistraților eponimi ai orașelor respective precum și cu o mare varietate de simboluri³. Valoarea cronologică a doar ștampilele care conțin mai multe elemente, în primul rînd numele unor magistrați aleși anual. Prin stabilirea succesului acestor magistrați se poate ajunge la datarea precisă a fiecărei amfore purtătoare de ștampilă. În această situație nu se află însă decît puține centre exportatoare, și anume Thasos, Rhodos și Cnidos din Marea Egee, Heraclea Pontica, Sinope și Chersones din Marea Neagră.

Datorită eforturilor mai multor generații de savanți din diferite țări, astăzi dispunem de scheme cronologice din ce în ce mai bine puse la punct pentru ștampilele centrelor amintite, în primul rînd ale celor egeice. În ciuda unor eforturi susținute și îndelungate, ștampilele centrelor pontice se lasă mai greu ordonate, cu toate progresele importante înregistrate⁴. Nu vom stăruia aici nici asupra metodelor prin care au fost realizate aceste ordonări, nici asupra cronologiei în sine a ștampilelor diferitelor centre. Vom menționa doar că unul din procedeele cele mai fructuoase de fixare a cronologiei absolute este acela al stabilirii sincronismelor existente între ștampilele diferitelor centre cu ajutorul comple-

xelor închise, în special al acelora a căror datare este cunoscută din alte surse: izvoare scrise coroborate cu datele stratigrafice.⁵

În alte cazuri, și asupra acestora dorim să ne oprim, tocmai sincronismul diferitelor categorii de ștampile ne ajută în stabilirea cronologiei absolute a complexelor arheologice în care ele apar. Este de la sine înțeles că datarea unor stațiuni geto-dace, fie ele cercetate prin săpături sistematice sau doar prin recoltări de materiale apărute la suprafață, este posibilă doar în cazul acelora, încă puține la număr, unde numărul ștampilelor amforice este suficient de mare pentru a permite o astfel de cercetare. În această situație se numără și câteva așezări din județul Călărași, de care va fi vorba mai jos. Firește că aceste datări nu sînt întotdeauna suficiente dar, după cum se va vedea, valoarea lor probatorie este destul de mare.

Vom prezenta în continuare datările unor așezări geto-dacice, realizate pe baza ștampilelor de amfore. Drept etalon ne vor servi descoperirile noastre (în colaborare cu M. Irimia) din așezările fortificate de la Satu Nou-„Valea lui Voicu” și Satu Nou-„Vadu Vacilor” (com. Oltina, Jud. Constanța), așezări aparținînd aceleiași comunități umane, unde numărul mare de ștampile amforice bine datate permit o încadrare cronologică destul de precisă.

1. SATU NOU — „VALEA LUI VOICU” (săpături 1981—1985).

Locuirea getică de aici cuprinde două faze distincte: prima databilă cu precădere în a doua jumătate a sec. III î.e.n. și a doua în sec. I î.e.n. pînă la începutul sec. I e.n. Aici au fost descoperite pînă în prezent 87 ștampile pe amfore, repartizate astfel: 47 Sinope, 26 Rhodos, 11 Heraclea Pontica, 2 Chersones și 1 — centru necunoscut. Li se adaugă o toartă ștampilată de lagynos de Chios, databilă în sec. III î.e.n. Lipsesc cu desăvîrșire amforele de Thasos, al căror import în bazinul Mării Negre se știe că încetează către 250 î.e.n.⁶ — ceea ce ne furnizează un prim reper cronologic. Elementul cel mai sigur de datare îl reprezintă aici amforele rhodlene. Toate au torșile cu curbură amplă, caracteristică perioadei timpurii (sec. III î.e.n.). 11 ștampile rhodlene aparțin unor eponimi și anume 4 din grupa I (sf. sec. IV — circa 240 î.e.n.), 5 grupei II (circa 240—205 î.e.n.) și 1 grupei III (circa 205—175 î.e.n.). Ștampilele din grupa I aparțin sfîrșitului perioadei, deoarece folosesc prepoziția *επι*.⁷ Ștampilele de producători se datează și ele cu precădere în a doua jumătate a sec. III î.e.n.; una sigură, aparținînd olarului Ἀριστοκράχος ar putea fi datată la începutul sec. II î.e.n., ea figurînd în depozitul de la Pergam și avînd profilul torșii aproplat de al amforelor din acest secol.⁸ Ea nu poate depăși însă primul deceniu al sec. II î.e.n. Din ultimii ani ai sec. III î.e.n. (după profilul torșii) pare a data ștampila circulară a eponimului Καλλικρατίδας (simbol cornucupla). Datarea ștampilelor rhodlene de la „Valea lui Voicu” poate fi delimitată între 260±190 î.e.n.

Ștampilele Heracleei Pontica, în număr de 11, au fost imprimate 3 pe gît și 8 pe torși. 6 ștampile, toate pe torși, poartă numele olarului Ἀριστοκράτης. Toate ștampilele aparțin grupei IV topologice după Brașinski⁹ (un singur nume, de cele mai multe ori la genitiv, doar în două cazuri la nominativ (Μήνης și Καλλισθένης), fără prepoziție. Avînd în vedere lipsa acestui gen de ștampile la Tanais, oraș întemeiat la circa 250 î.e.n., se consideră că ele se datează în prima jumătate a sec. III î.e.n.¹⁰ Din perioada timpurie a acestei grupe ar face parte și ștampilele figurate (un exemplar în formă de frunză a apărut pe gîtul unei amfore întregi din nivelul cel mai vechi de la „Valea lui Voicu”). După V. I. Pruglo, datarea acestei grupe de ștampile exclusiv în prima jumătate a sec. III doar în funcție de situația de la Tanais nu este concludentă¹¹. Din cele 6 nume de olari prezente în așezarea noastră, două (Ἀριστοκράτης și Μήνης) apar și la Grădiștea Elizavetovskoe (cite un exemplar în totalul de 495 heracleene)¹². Se știe că această stațiune din delta Donului își încetează existența către mijlocul sec. III î.e.n., coexistînd cel puțin un deceniu cu orașul Tanais, recent întemeiat (după cum o dovedește coincidența unor ștampile de amfore

descoperite în cele două așezări. Majoritatea ștampilelor heracleene de acolo sînt de tipurile II și III (cu două nume). Olarul Μύνης este atestat și la Pietroule (com. Borcea, jud. Călărași)¹³, în asociere cu ștampile din prima jumătate a sec. III î.e.n., iar Ἀριστοκράτης este bine reprezentat la Tyras¹⁴, Istros¹⁵, Tomis¹⁶, Callatis¹⁷, Odessos¹⁸ cu ștampile aplicate pe gît, iar la Bizone¹⁹ și cu ștampile aplicate pe torți. Avînd în vedere că peste 70% din ștampilele noastre sînt aplicate pe torți, deducem că acestea se pot data și în a doua jumătate a sec. III î.e.n. sau măcar în al treilea sfert al acestui secol, datare care nu se opune cronologiei complexelor arheologice de la „Valea lui Volcu”.

Peste 54% din ștampilele descoperite în stațiunea noastră aparțin amforelor de Sinope. De fapt, ponderea acestor centruri între importurile amforice de la Valea lui Volcu este mult mai mare, dacă ținem seama că se ștampila cu aproximație o amforă din 5—6²⁰. Din cele 47 ștampile sinopeene, 2 poartă doar numele olarului, 2—doar pe al astynomului, 3 nu au fost determinate, iar restul de 40 prezintă asocierea astynom-productor. Toate ștampilele aparțin grupelor V și VI cronologice după B. N. Grakov, redată recent de I. B. Brașinski între circa 183—150 și 150—100 î.e.n.²¹, iar de B. A. Vasilenko între circa 230—190 și 190—circa 150 î.e.n.²². Primul care a propus ca dată a încetării ștampilării amforelor la Sinope în jurul anului 183 î.e.n., ca urmare a cuceririi orașului de către regele Pharnaces I al Pontului, a fost V. I. Tehmistrenko²³. Recent, pe baza constatărilor prezenței unor ștampile sinopeene din grupa a VI-a în complexul de la Middle Stoa din Athena (care încetează la 183 î.e.n.), V. Grace admite și susține această din urmă datare²⁴. Elementul nou adus de cunoscuta cercetătoare americană este ideea posibilității ca astynomii de la Sinope, care nu erau magistrați eponimi ai cetății, să nu-și fi exercitat funcția pe durata unui an întreg (asemenea frurahilor de la Cnidos). Doar așa s-ar putea explica numărul mult prea mare de astynomi (circa 220) care trebuie „înghesuți” în circa 177 ani (circa 360—183 î.e.n.) începutul ștampilării amforelor de Sinope nu poate fi pus la sfîrșitul sec. V sau începutul sec. IV î.e.n., cum propunea Vasilenko²⁵, deoarece în Agora Athenei (și în alte complexe prezentate de I. B. Brașinski) trecerea de la grupa I la grupa a II-a are loc în jurul datei de 325 î.e.n.²⁶. În baza cronologiei ștampilelor rhodiene de la „Valea lui Volcu” sîntem obligați să admitem această nouă cronologie, respectiv datarea grupelor V și VI de la Sinope cu precădere în a doua jumătate a sec. III î.e.n. și primul an al sec. II î.e.n. De altfel, în urma unui studiu efectuat de noi asupra combinațiilor de nume de astynomi și producători din cele două grupe, am ajuns la concluzia că separarea celor două grupe pe baza asocierilor amintite nu mai corespunde realității, astfel că ordonarea lor va trebui să fie refăcută.

Contemporaneitatea dintre astynomii grupelor V și VI de la Sinope cu eponimii din grupele I și II de la Rhodos a mai fost constatată și în alte așezări: Semenovka în Crimeea²⁷, Samaria în Israel²⁸ (unde alături de ștampile rhodiene din primele cinci grupe nu apar decît ștampile sinopeene din grupele V și VI); în Neapolele scitic întemeiat către sfîrșitul sec. III î.e.n., ștampilele de Thasos, Heraclea Pontica și Sinope lipsesc cu totul, în vreme ce acele rhodiene încep cu grupa a III-a (circa 205—175 î.e.n.)²⁹; la Nikonium (Grădiștea Roxolani); care încetează la începutul ultimului sfert al sec. III î.e.n. (cel mai tîrziu), lipsesc amforele de Rhodos, Cnidos, Cos precum și cele sinopeene din grupele V și VI³⁰.

Ștampilele de Chersones din așezarea noastră se încadrează în grupa I tipologică după Katz (sf. sec. IV—începutul sec. III î.e.n.)³¹, dar această ultimă cronologie nu a fost încă bine pusă la punct.

În baza celor de mai sus, putem conchide că așezarea de la Satu Nou—„Valea lui Volcu” are prima fază datată între al doilea sfert al sec. III și primul deceniu al sec. II î.e.n., cu posibilități de restrîngere a acestei perioade.

2. Așezarea de la Satu Nou — „Vadu Vacilor” este situată la circa 800 m în aval de „Valea lui Volcu”. Nu s-au făcut săpăturile sistematice, dar de aici provin 11 torți ștampilate de

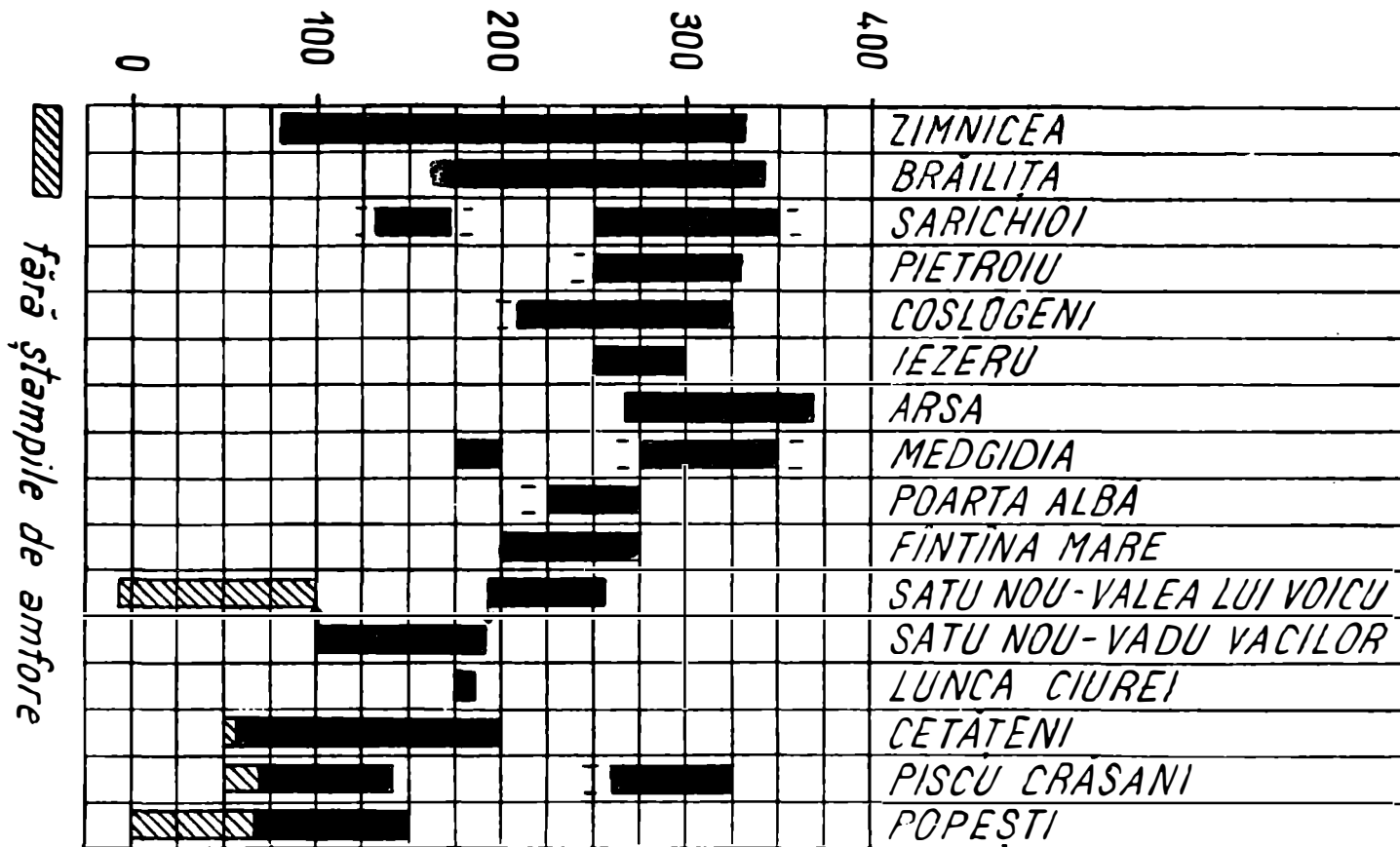

FIG. 1. CRONOLOGIA UNOR AȘEZĂRI GETO-DACICE, DATATE PE BAZA AMFORELOR ȘTAMPILATE (CU EXCEPȚIA CELEI DE LA LUNCA CIUREI, BASTARNĂ).

FIG. 1 LA CRONOLOGIE DE QUELQUES SITES GÉTO-DACES D'APRÈS LES TIMBRES AMPHORIQUES (SAUF LUNCA CIUREI, AGGLOMÉRATION BASTARNE).

amfore: 8 Rhodos, 1 Cnidos, 1 Sinope (Ilizibilă) și 1 Cos. Lipsesc amforele de Thasos Heraclea Pontica și Chersones. Ștampilă de Cnidos (eponim Τελεχρέων) face parte din grupa IV B (167—146 î.e.n.)³². Torțile de amfore rhodiene au toate profil unghiular, specific secolului II î.e.n., iar dintre ele 3 aparțin unor eponimi și 5 unor producători. Eponimul Νικασαγόρας — cunoscut în complexe de la Pergam și Middle Stoa din Athena — a fost datat recent în anul 185 î.e.n.³³. Eponimul Ἡραγόρας nu apare în complexe amintite dar este cunoscut la Olbia, Tanais și Phanagoria și aparține grupelor a IV-a (175—146 î.e.n.)³⁴. Olarii Ἀντίμαχος și Ἰππόκρατης apar în complexul de la Middle Stoa asociați cu ultimii eponimi, din 184 și 183 î.e.n.³⁵ Toarta cu numele olarului Ἰππόκρατης (ștampilă circulară cu floare de rodie) mai deține și ștampilă suplimentară cu o literă aproape ștearsă, care o datează înainte de eponimatul lui Νικασαγόρας (185 î.e.n.)³⁶. Cele două ștampile ale olarului Κάλλων (simbol hermă, una cu litere cursive) lipsește din complexe de la Pergam (închelat 175 î.e.n.) și Carthagina (închelat 146 î.e.n.), dar apare la Samaria (închelat 108 î.e.n.), așadar se datează între 145—108 î.e.n.³⁷

Ștampilă de Cos (olar Πάμπος) se datează prin context tot în sec. II î.e.n. Așezarea de la „Vadu Vacilor“ se poate data astfel cu precizie între ±190 — ±108 î.e.n. Cum stratul arheologic de aici se arată a fi foarte subțire și cum, pe de altă parte, în sec. I î.e.n. începe a doua fază a locuirii la „Valea lui Volcu“, avem temeluri puternice să presupunem că locuitorii au „pendulat“ între cele două așezări în intervalele amintite.

3. *Pietrolu, com, Borcea, jud. Călărași*. Așezarea getică este amplasată în apropierea Borcel, în sudul satului, spre Gildău³⁸. Nu s-au făcut săpături sistematice, dar de aici au fost culese de-a lungul timpului 38 ștampile de amfore: 10 Thasos, 9 Heraclea Pontica, 5 Rhodos, 12 Sinope și 2 Cos³⁹. Un depozit cuprinzând 6 amfore întregi sau întregibile avea structura următoare: 3 Rhodos, 2 Cos și 1 Sinope fără ștampilă. Amforele rhodiene poartă ștampilele a 3 eponimi (Ἀγέστρατος, Πολύκράτης și Τιμόστρατος) și a doi olari (Ἱεροτέλης și Ὀνάσιμος — ultimul cunoscut și la Satu Nou-Valea lui Volcu. El marchează un răstimp cronologic de 3 ani, probabil succesivi, către sfârșitul perioadei I, posibil ante 250 î.e.n.⁴⁰. Ștampilele thasene de la Pietrolu se datează, în lumina ultimelor cercetări⁴¹, după cum urmează: Πουλῦς — circa 327—325⁴², Πύθειων III — circa 298—294,⁴³ Ἀριστοφῶν II — circa 293—290⁴⁴, Κύχρις — circa 293—290⁴⁵, Δημάλκης și Ἰδνάδης (prezenți la Koroni) — circa 273—262⁴⁶, alți doi Πύθειων și unul nedeterminat — sigur sec. III î.e.n. Ștampilele thasene indică așadar intervalul ±327 — ±262 î.e.n.

Toate cele 9 ștampile heracleene sînt aplicate pe gîtul amforelor și aparțin grupelor IV (cu un singur nume) și V (cu prescurtări), ambele fiind date în prima jumătate a sec. III î.e.n., pînă către mijlocul secolului⁴⁷. Olarul Μένης (3 ex.) este semnalat și la Valea lui Volcu, iar Ἐτυμος la Gr. Elzavetovskala⁴⁸, Nikolaevka⁴⁹, Pivdennoe⁵⁰ și Medgidia⁵¹. O ștampilă pe o amforă heracleeană de tip Islam-Geaferca se încadrează în aceeași perioadă⁵². Lipsa ștampilelor pe torți ne oprește să prelungim existența așezării și în a doua jumătate a sec. III î.e.n.

Ștampilele rhodiene aparțin exclusiv grupelor I, una fiind de tip vechi, fără prepoziție, celelalte 4 mai recente, apropiate de mijlocul sec. III, sigur post 269-ante 240⁵³ î.e.n. Ștampilele de Cos, apărute în context cu cele rhodiene, au aceeași datare, ca și un picior de amforă de Chersones⁵⁴.

Ștampilele de Sinope aparțin grupelor III (3 ex.), IV (5 ex.) și V (2 ex., astynom Ἀντίπατρος ὁ Νίχονος), 1 este cu monogramă și 2 nedeterminate. Datarea grupelor III și IV de la Sinope în prima jumătate a sec. III î.e.n. este confirmată în mod indirect, pe de o parte prin complexe amintite anterior în legătură cu grupele V—VI, iar pe de altă parte prin asocierile specifice ale amforelor de Sinope din grupele I—II. Astfel, în așezarea de la Andreevka lujnaia, în nivele date în secolele IV și III î.e.n. predomină amforele de Heraclea Pontica și Sinope, pe lângă care mai apar Thasos, Chios, Soloha I, bosporane și

1 Cos, dar lipsește Rhodos. Ștampilele sinopeene aparțin grupelor I—IV, una singură fiind din gr. V (Ποσειδῆος ὁ Θεαρίωνος, prezent și la Valea lui Voicu) ⁶⁶. În săpăturile de la Chersones, efectuate la NV de teatrul antic, a fost cercetat un complex cu ștampile din Heraclea Pontica, Thasos, Amphipolis, Sinope (grupele I și II) și nedeterminate, dar unde lipsește ștampilele rhodiene și cele din Chersones — indiciu că acestea din urmă nu începuseră a fi ștampilate ⁶⁶. Aceași asociere se întâlnește în așezările de la Nikolaevka ⁶⁷, Pivdennoe ⁶⁸ și în tumulul 8 din grupa „Cinci Frați” de la Gr. Elizavetovskoe ⁶⁹, datat de I. B. Brașinski în al treilea sfert al sec. IV î.e.n.

Pe aceste baze, așezarea de la Pietrolu se datează între ±327—±250 î.e.n., sfârșitul ei fiind foarte apropiat sau contemporan cu începutul așezării de la Satu Nou-Valea lui Voicu. 4. *Sarichloi, jud. Tulcea*. În sudul localității, pe o lungime de 2,5 km au fost surprinse în cercetările din 1976—1978 urme de locuire getică și din alte epoci ⁶⁰. Sondajul efectuat în punctul „La grădină” a furnizat o ștampilă thasiană pe care se mai citesc 3 litere: TEA. Din colecția școlii și cercetări de suprafață pe malul lacului Razelm în zona amintită de 2,5 km s-au mai adunat încă 44 ștampile de amfore și alte materiale, între care monede istriene cu roata și monede istriene de bronz din sec. II î.e.n. (provenind dintr-un tezaur. Ștampilele de amfore se repartizează astfel: 4 Heraclea Pontica (3 din grupa IV și una de tip Islam-Geaferca), 23 Thasos (dateabile circa 350 — ante 260 î.e.n.) ⁶¹, 5 Sinope (dintre care 2 din gr. III și 2 din gr. IV cu astynomul Κρατιστάρχος), 7 Rhodos (3 eponimi — 2 din gr. III și 4 olari, 3 activând în primul sfert și 1 în al doilea sfert al sec. II î.e.n.); 1 Amphipolis, 3 Chersones și 2 nedeterminate. Datarea ștampilelor din Heraclea Pontica, Thasos și Sinope este convergentă, pe când ștampilele rhodiene sînt mai recente cu peste 6 decenii. Datarea celorlalte nu este asigurată. Cum cel puțin jumătate din ștampilele rhodiene provin din punctul „La Bursuci”, situat la sud de cel în care s-au efectuat sondaje, nu putem împărtăși opinia autorilor privind existența la Sarichloi a unei singure așezări ⁶²; cel mai probabil este vorba de o așezare care și-a mutat progresiv vatra spre sud, sau de două așezări separate în timp de intervalul amintit. Amfora de tip Islam-Geaferca, magistratul thasian Πνθίων III și astynomul sinopean Μνησικλῆς se regăsesc în așezarea de la Pietrolu, iar thasianul Ἡρακλεῖτος a apărut și la Brăilița ⁶³, vădindu-se astfel contemporaneitatea, măcar parțială, a celor trei așezări. Așezarea din punctul „La Bursuci” are un pandant la Medgidia (vezi mai jos), prin eponimul Τιμασαγόρας și olarii Δαμοκράτης și Δίος. Activitatea lui Δαμοκράτης se desfășoară în primul sfert al sec. II î.e.n., iar fiul său Ἀριστοκλῆς — reprezentat la Sarichloi — activează între circa 183—150 î.e.n. ⁶⁴

5. *Medgidia, jud. Constanța*. Din zona carierei Fabricii de cărămidă au fost publicate mai multe ștampile de amfore, ⁶⁵ după cum urmează: 3 Thasos (dateabile 305—273 î.e.n.) ⁶⁶, 2 Sinope din grupa III (astynomul Μνησικλῆς fiind atestat și la Pietrolu și Sarichloi), 6 Heraclea Pontica din grupele II, și III—IV (primul sfert al sec. IV—prima jumătate a sec. III, cu olarul Ἐτυμος prezent și la Pietrolu); 1 Cos și 8 Rhodos (3 eponimi din gr. III și 4 olari din aceeași vreme, unli prezenți și la Sarichloi — vezi mai sus). Cezura constatată la Sarichloi se repetă și aici: ștampile din a doua jumătate a sec. IV — primul sfert al sec. III î.e.n. (Heraclea Pontica, Thasos, Sinope) și un alt grup datat în primul sfert al sec. II î.e.n. Rhodos, probabil Cos). Necunoscînd contextul arheologic în care au apărut nu putem preciza dacă este vorba de o singură așezare (cu două faze separate prin hiatus ca la Valea lui Voicu) sau de două așezări distincte.

6. *Poarta Albă, jud. Constanța*. Din așezarea getică de aici ⁶⁷ provin 2 ștampile de Heraclea Pontica-grupa IV (între care Μῆνης de la Pietrolu și Valea lui Voicu), 1 Rhodos din grupa I (Pausanias I) și 6 Sinope (1 din gr. IV, celelalte din grupele V și VI). Astynomii Ἰχέσιος ὁ Βαχχιου (gr. V) și Μαντιθέος ὁ Πρωταγόρου (gr. VI) apar și la Valea lui Voicu. Datare probabilă ±275—±225 î.e.n.

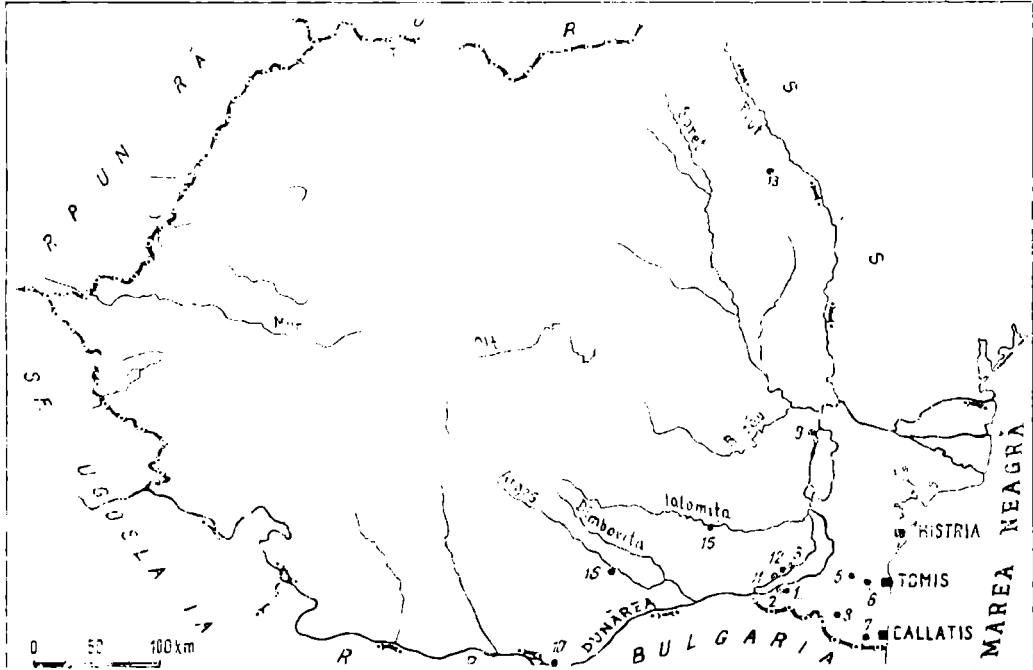

FIG. 2. HARTA AȘEZĂRILOR DATATE PE BAZA AMFORELOR ȘTAMPILATE: 1. SATU NOU — VALEA LUI VOICU; 2. SATU NOU — VADU VACILOR; 3. PIETROIU; 4. SARICHIUI; 5. MEDGIDIA; 6. POARTA ALBĂ; 7. ARSA; 8. FÎNTÎNA MARE; 9. BRĂLIȚA; 10. ZIMNICEA; 11. COSLOGENI — Km. 80; 12. IEZERU; 13. LUNCA CIUREI; 14. CETĂȚENII DIN VALE; 15. PISCU CRĂȘANI; 16. POPEȘTI.

FIG. 2 LA CARTE DES SITES DATÉS D'APRÈS LES TIMBRES AMPHORIQUES.

7. Arsa (com. Albești, Jud. Constanța). Din această localitate au fost publicate ⁶⁸ o ștampilă de Heraclea Pontica din grupa a II-a (cu 2 nume, fără prepoziție — al doilea și al treilea sfert al sec. IV î.e.n.) ⁶⁹, 4 Sinope din grupa IV (astynomul *Ἀστυνόμης* este atestat și la Poarta Albă), 1 Amphipolis și o posibilă ștampilă rhodliană timpurie. Datare probabilă: ±370 — ±270 î.e.n.

8. Fântina Mare (com. Independența, Jud. Constanța). Au fost publicate ⁷⁰ 2 ștampile Heraclea Pontica (1 cu *Ἀριστοκράτης* din gr. IV, aplicate pe gît) și 1 de Sinope, gr. VI (*Ποσειδῆος ὁ Θεαρίωνος*). Ambele nume apar la Valea lui Voicu, dar ștampila heracleeană de la Fântina Mare poate fi ceva mai veche. Datare propusă: ±275 — ±200 î.e.n.

9. Brălița (Jud. Brăila). Din această așezare au fost publicate ⁷¹ 7 ștampile de Thasos (databile 339—263 î.e.n.) ⁷², 1 Heraclea Pontica din grupa V (cu monogramă), databilă către mijlocul sec. III î.e.n., 8 Rhodos (3 eponimi și 5 olari, toți din gr. III) ⁷³ și 4 Sinope (2 grupa IV și 2 gr. VI). Pe această bază așezarea se poate data între ±340—±175 î.e.n. (Eponimul rhodlian *Τεσσαγόρας* este datat în mod obișnuit în grupa a V-a, dar se cunoaște și un *Τεσσαγόρας* la Pergam (gr. III) ⁷⁴.

10. Zimnicea (Jud. Teleorman). Din săpăturile mai vechi efectuate în așezarea întărită de alci au fost publicate ⁷⁵ 2 ștampile de Thasos (*Ἀριστοφάνης* I-databil circa 328 î.e.n., ⁷⁶

cealaltă incertă), Rhodos (grupele III, V și VI, respectiv 205—88 î.e.n.), 1 Heraclea Pontica (gr. III-al doilea și al treilea sfert al sec. IV î.e.n.), 5 Sinope (grupele I b, II, V și VI), 1 Kos ('Αδάου — apărut și la Piscu Crăsani și Popești, ultimul sfert al sec. II-începutul sec. I î.e.n.) și 2 nedeterminate. Intervalul sugerat de ștampilele de amfore, ±328—±88 î.e.n. corespunde cu încadrarea generală a așezării și necropolei de la Zimnicea, făcută cu alte metode ⁷⁷.

11. *Coslogeni* — km. 80 (com. Dichiseni, Jud. Călărași). Din așezarea getică aflată în acest punct au fost publicate 3 ștampile de Thasos (între care Κύχρις apărut la Pietrolu și Medgidia și 'Απολλοδῶρος prezent la Sarichioi, ambii datați în primul sfert al sec. III î.e.n.), 2 de Sinope (1 din gr. IV și una din gr. VI — Πόσις ὁ Δαίσκου, prezent la Valea lui Volcu) și un centru nedeterminat, presupus Thasos ⁷⁸. Dată probabilă: ±300—±200 î.e.n., cu posibilități de restrângere a perioadel finale.

12. *Iezeru* (com. Jегălia, Jud. Călărași). Din punctul „Valea Ochinesii” au fost publicate ⁷⁹ 2 ștampile rhodlene din grupa I timpurie, fără prepozițiile, 1 Heraclea Pontica din gr. IV ('Αριστοκράτης — pe git) atestat și la Valea lui Volcu și Fintina Mare), 1 Sinope ilizibilă și 1 — centru nedeterminat. Dată propusă: ±300—±250 î.e.n.

13. *Lunca Ciurei*, Jud. Iași. Din așezarea getică și apoi bastarnă de aici s-au publicat ⁸⁰ 7 ștampile rhodlene și 2 din centre nedeterminate. Cel 3 eponimi rhodleni de aici se datează între 184—176 î.e.n., perioadă când au activat și olarii Δαμοκράτης și Δίος, reprezentați aici, la Sarichioi și Medgidia. Cellari 2 olari — 'Αριστάρχος și Σαράπιων datează din aceeași perioadă, primul fiind atestat și la Valea lui Volcu. Este vorba deci de un lot de amfore pătruns în așezarea getică de aici la sfârșitul primului sfert al sec. II î.e.n.

14. *Cetățenii din Vale* (Jud. Argeș). Din cunoscuta așezare getică de aici au fost publicate circa 100 ștampile de amfore grecești, ⁸¹ dintre care 5 Cnidos (grupele III—IV, IV B și V, adică post 220—108 î.e.n. ⁸² 91 Rhodos (62 eponimi, 29 producători) și 2 presupuse de Sinope (nume de producători.) Ștampilele rhodlene se datează în tot sec. II î.e.n., începând cu eponimii 'Ιέρων (198 î.e.n. ⁸³), Νικασαγόρας (185 î.e.n., prezent și la „Vadu Vacilor” ⁸⁴), 'Αρατοφάνης (181 î.e.n.) 'Αριστείδας (180 î.e.n.) și 'Αρίστων (178 î.e.n.) — ultimii 3 lipsind din complexul de la Middle Stoa dar prezenți la Pergam ⁸⁵ și terminând cu eponimi din grupa VI (108—88 î.e.n.). Descoperirile monetare indică o continuare a locuirii getice la Cetățeni pînă cel puțin la mijlocul sec. I î.e.n. ⁸⁶

15. *Piscu Crăsani* (com. Balaciu, Jud. Ialomița) În așezarea de aici s-au descoperit pînă în prezent ⁸⁷ 4 ștampile thaslene (magistrații 'Ισίδικος, Δεάλκος și Κρατιστόναξ, databili între 324—319 î.e.n. ⁸⁸, Sinope (gr. IV, 'Αυτίμαχος) 9 Rhodos (6 eponimi, 3 producători, toți din gr. V și VI, circa 146—88 î.e.n. ⁸⁹, 1 Cos ('Αδαίου — prezentă și la Zimnicea și Popești), 1 ștampilată cu o gemă și 3 anepigrafice, locale. Se pot distinge-două perioade distincte: ultimul sfert al sec. IV-prima jumătate a sec. III î.e.n. (așezare deschisă) și ultimul sfert al sec. II-prima jumătate a sec. I î.e.n. (așezare fortificată), datări confirmate și de celelalte descoperiri.

16. *Popești* (com. Mihăilești, Jud. Giurgiu). Din cunoscuta așezare de la Popești s-au publicat ⁹⁰ 10 ștampile rhodlene (4 eponimi, 6 producători, toți din grupele V și VI), 3 ștampile de Cos și 2—centre necunoscute Eponimul rhodlian Κληνόστρατος, împreună cu olarii Δώρος, Αίνος și Σώτας apar și la Cetățenii din Vale, iar olarul 'Αδαίος din Cos se cunoaște la Zimnicea și Piscu Crăsani. Ștampilele descoperite aici confirmă plasarea datei de început a așezării în a doua jumătate a sec. II î.e.n. În ultimii ani a fost identificat la Popești și un nivel mai vechi, datat în secolele IV—III î.e.n. ⁹¹

★

Stabilirea cronologiei absolute a unor așezări geto-dacice este de mare importanță pentru aprofundarea cunoașterii culturii materiale locale — pentru intervale cât mai scurte de timp (50—75 ani) — încă un deziderat al arheologiei românești. Pe de altă parte, devine astfel posibilă o estimare mult mai exactă a duratei de existență a așezărilor și a densității de locuire în anumite perioade. Studiul nostru a arătat că, alături de unele așezări getice cu o vîleuire îndelungată în același loc (Zimnicea, Brăilița, Cetățeni), cele mai multe au o durată mai scurtă, între 50—100 ani (2—3 generații). Această durată scurtă se arată a fi doar aparentă, putem observa în multe cazuri o „pendulare” a așezărilor în limitele unui teritoriu restrîns, uneori cu revenire în același loc. Așa s-a întîmplat cu așezările de la Satu Nou, punctele „Valea lui Volcu” și „Vadu Vacilor”, de la Sarichioi (posibil 3 așezări, una nidentificată), Medgidia (cel puțin două așezări, una nidentificată), Piscu Crăsanii. Durata scurtă a așezărilor de la Poarta Albă, Fîntîna Mare, Arsa și Iezer u poate avea aceeași semnificație. De altfel, așezarea de la Poarta Albă, nu departe de Medgidia, acoperă în mare parte tocmai perioada lipsă la Medgidia. Necropola II de la Satu Nou, datată în sec. IV—III î.e.n. se află la mai puțin de 1 km nord de „Valea lui Volcu”⁹³ și aparține unei așezări ceva mai vechi, încă nidentificată.

Pendularea de care vorbeam a mai putut fi surprinsă și în cazul altor așezări geto-dacice, în care ștampilele de amfore nu ne sînt de folos. Este vorba de cele două așezări fortificate de la Bizdîna (jud. Dolj) și de așezarea de la Răcătău (jud. Bacău). La Bizdîna, așezarea din punctul „Cetate” (datată în sec. IV—III î.e.n.) se mută de la sfîrșitul sec. III pînă la sfîrșitul sec. II î.e.n. în punctul „Cuculoava”, de unde va reveni apoi pe vechea vatră în secolele I î.e.n.—I e.n.⁹³ La Răcătău, de unde au fost publicate recent toate fibulele descoperite, se înregistrează numai prezența aceloră din sec. III și I î.e.n.—I e.n., lipsind complet fibulele din sec. II î.e.n.⁹⁴, astfel că putem presupune și aici existența unui hiatus.

Cu tot caracterul provizoriu al observațiilor noastre, determinat de lipsa unor săpături exhaustive în majoritatea așezărilor menționate, „pendularea” a numeroase așezări geto-dacice în cadrul unei zone restrînse (ținînd fără îndoială de limitele teritoriului tribal) nu poate fi pusă la îndoială și vor trebui găsite explicațiile acestui fenomen, constatat și în alte epoci. De aceea, o cartare a așezărilor getice dintr-o perioadă determinată (1—2 secole) va trebui să țină seama de acum înainte de durata exactă a fiecărei așezări în parte, pentru a nu se ajunge la aprecieri demografice eronate. și a se putea urmări eventualele legături existente între diferite așezări (economice, politice etc).

O altă concluzie care se degajă din studiul nostru este aceea că publicarea atentă a descoperirilor de amfore, în primul rînd a celor ștampilate, din așezările sau complexe cu o durată mai scurtă de locuire, poate contribui la perfecționarea cronologiei ștampilelor înseși (pentru Heraclea Pontica, Sinope, Chersones ș.a.), prin sincronizarea ștampilelor aparținînd unor centre diferite.

Aceste gînduri au și determinat redactarea prezentei comunicări.

NOTE

1. M. Babeș, *Dacia*, N.S., 19, 1975, p. 125—139; P. Alexandrescu, *Thrace-Dacie*, București, 1976, p. 117—126; Idem, *Dacia*, N.S., 21, 1977, p. 113—137.
2. A. C. Florescu, *RMM—MIA*, XLIX, 1980, 1, p. 16 și fig. 8; E. Moscalu, *CercArh*, 2, MIRS, 1976, p. 275—286.
3. I. B. Brašinski, *Методы исследования античной торговли (на примере Северного При-*

черноморья), Leningrad, 1984, p. 26—50 și passim.

4. Idem, *Греческий керамический импорт на Нижнем Дону в V—III вв. до н.э.* Leningrad, 1980, p. 38—41 (Heraclea Pontica), 44—45 (Chersones), 41—44 (Sinope), cu bibliografie critică; pentru Chersones vezi și V. I. Kas, *VDI*, 3 1979, p. 127—146.

5. V. Grace, M. Savvatianou-Petropoulakou,

- Delos, XXVIII, 1970, p. 291—293; I. B. Braşinski, *Методы...*, p. 128—147; V. Grace, *Hesperia*, 54, 1985, 1, p. 24 şi urm.
6. M. Lazarov, Actes du II-e Congrès international de Thracologie (Bucarest, 4—10 sept. 1976) II, 1980, p. 31; Gh. Poenaru Bordea, BCH, Suppl. XIII, Recherches sur les amphores grecques, Paris, 1986, p. 339.
7. V. Grace, M. Savvatiou-Petropoulakou, *op. cit.*
8. D. B. Şelov, *Керамические клейма из Тагнавца III—I веков до н.э.*, Moscova, 1975, p. 87, nr. 285.
9. I. B. Braşinski, *Греческий керамический импорт...*, p. 38—41.
10. Idem, Numizmatika i epigrafika, 5, 1965, p. 26.
11. V. I. Pruglo, SA, 1971, 3, p. 88.
12. I. B. Braşinski, *op. cit.*, nr. 153, 219.
13. C. Muşţeanu, N. Conovici, A. Atanasiu, *Dacla, N.S.*, 22, 1978, p. 174, nr. 9—11.
14. E. M. Staerman, KS, 35, 1951, p. 30.
15. V. Canarache, *Importul amforelor ştampilote la Istria*, Bucureşti, 1957, nr. 461.
16. M. Gramatopol, Gh. Poenaru Bordea, SCIV, 18, 1968, 1, p. 59, nr. 78.
17. Idem, *Dacia*, 13, 1969, nr. 807—808.
18. M. Mirčev, *Амфорните печати от музея във Варна*, Sofia, 1958, nr. 238—254.
19. M. Mirčev, G. Tončeva, D. Dimitrov, *Izvestija-Varna*, 13, 1963, p. 39, nr. 6—12.
20. I. B. Braşinski, *Методы...*, p. 54—55, tab. 1 şi 2.
21. Idem, *Antičnij gorod*, Moscova, 1963, p. 133.
22. B. A. Vasilenko, SA, 1971, 3, p. 245—250; vezi şi replica lui I. B. Braşinski, *Керамический импорт...*, p. 42—44.
23. V. I. Cehmlstrenko, SA, 1960, 3, p. 75.
24. V. Grace, *op. cit.*, p. 20 şi n. 50.
25. B. A. Vasilenko, *op. cit.*
26. I. B. Braşinski, *Eirene*, 4, Praga, 1965, p. 89—110; idem, *Методы...*, p. 138—140; V. Grace, *op. cit.*
27. I. T. Kruglikova, KS, 116, 1969, p. 93—97.
28. J. W. Crowfoot, *The objects from Samaria*, Londra, 1957, p. 379—307.
29. A. S. Golencov, V. K. Golenko., KS, 159, 1979, p. 74—84.
30. B. A. Vasilenko, *op. cit.*, p. 247.
31. V. I. Kac, in *Материалы III всесоюзного симпозиума по древней истории Причерноморья на тему «Эллинизм и Причерноморье»*, Kkhaltubo, 21—27. mai 1982, p. 41—44.
32. V. Grace, *op. cit.*, p. 31.
33. *Ibidem*, p. 8—9.
34. D. B. Şelov, *op. cit.*, p. 54, nr. 114
35. V. Grace, *op. cit.*
36. *Ibidem*.
37. D. B. Şelov, *op. cit.*, p. 107, nr. 379; J. W. Crowfoot, *op. cit.*, p. 383.
38. C. Muşţeanu, N. Conovici, A. Atanasiu, *op. cit.*, p. 174.
39. *Ibidem*, p. 174 şi urm., unde se publică 36 ştampile; restul sînt Inedite, la Muzeul Judeţean Călăraşi.
40. *Ibidem*, p. 181, n. 24; I. B. Braşinski, *Методы...*, p. 141; V. Grace, *Hesperia*, 32, 1963, 2, p. 324, n. 12 şi p. 327 n. 20 pentru ştampilele olarului Ἰεροτέλης.
41. Pentru cronologia ştampilelor thaslene din grupa recentă (cu un singur nume, etnicon şi simbol) am folosit în paralel studiile lui M. Debdour şi Gh. Poenaru Bordea din BCH, Suppl. XIII, p. 311—334 (cu anexa de la p. 330—334) şi respectiv p. 335—351. Prin micile deosebiri dintre ele în ceea ce priveşte ordonarea grupelor de ştampile acestea permit o datare mai strînsă a diferitelor nume.
42. Debdour — cca 327 î.e.n., Poenaru — cca 325—315 (citînd la p. 346, n. 75 pe Y. Garlan care o datează cca 325 î.e.n.)
43. Debdour — cca. 298—294; Poenaru — cca. 305—290 î.e.n.
44. Debdour — cca 293—269; Poenaru cca. 305—290 î.e.n.
45. Debdour — cca 293—269; Poenaru — cca. 305—290 î.e.n.
46. Debdour — cca. 263—262; Poenaru — cca. 273—270 î.e.n.
47. I. B. Braşinski, *Греческий керамический импорт...*, p. 39—40 cu ultimele datări — se opreşte la sfîrşitul primului sfert al sec. III î.e.n., ceea ce contravine situaţiei de la Satu-Nou — Valea lui Voicu.
48. *Ibidem*, nr. 183—194. Acest olar activează sigur în prima jumătate a sec. III î.e.n., înaintea lui Ἀριστοκράτης
49. B. N. Grakov, MIA, 36, 1964, p. 88, n. 10.
50. A. G. Salnikov, MASP, 4, Odessa, 1962, p. 68.
51. M. Irimia, *Pontica*, 6, 1973, p. 40.
52. C. Muşţeanu, N. Conovici, A. Atanasiu, *op. cit.*, p. 176, nr. 16 cu bibliografia.
53. Prima ştampilă, cu numele ΕΟΙΙΥ/ΡΟΥ, în cartuş dreptunghiular, este Inedită. Pentru celelalte vezi *ibidem*, p. 181—183; lectura Ὀνασί/μου a fost propusă de V. Grace, şi corespunde mai bine grupei cronologice din care face parte amfora.
54. C. Muşţeanu, N. Conovici, A. Atanasiu, *op. cit.*, p. 188—189 cu o datare prea tîrzie.
55. I. T. Kruglikova, lu. G. Vinogradov, KS, 133, 1973, p. 44—54.
56. A. A. Zedgenidze, KS, 145, 1976, p. 28—34.
57. A. I. Meliukova, *Поселение и могильник скифского времени у села Николаевка*, Moscova, 1975, p.
58. A. G. Salnikov, *op. cit.*
59. I. B. Braşinski, *op. cit.*, p. 43.
60. Irina şi Ernest Oberländer Târnoveanu, *Peuce*, 8, 1980, p. 77—142.

61. Cea mai veche este stampila nr. 29, care tre-buie reconstituită Τη[λη/φ]άνης/Ἡρα/κλειδής. După Y. Garland, ea se încadrează la sfârșitul perioadei timpurii (gr. G), numele eponimului Telephanes aparținând în complexe de la Kalonero și Keramidi (cu alte nume de olari): Y. Garland, BCH, Suppl. XIII, 1986, p. 233 (tab. A). Reconstituirea ștampilei a fost făcută după carnetele lui Y. Garland, care ni le-a pus cu bunăvoință la dispoziție în 1985, fapt pentru care-l mulțumim. Cele mai recente ștampile thaslene poartă numele „eponimului” Εὐαγόρης databil cca. 270—269 î.e.n. (293—269 după Debidour, 270—260 după Poenaru).
62. I. și Oberländer-Târnoveanu, *op. cit.*, p. 8.
63. V. Sirbu, Istros, 1, 1980, p. 144, nr. 7; idem, Pontica, 15, 1982, p. 99.
64. V. Grace, *op. cit.*, p. 8—9.
65. Al. Popoia, SCIV, 18, 1967, 3, p. 509—512; M. Irimia, Pontica, 6, 1973, p. 35—42.
66. Κύριος ἰ Σκύριος I, databili cca. 305—290 î.e.n., Βλων I — cca. 290—273 (sau 268—266 după Debidour).
67. M. Irimia, *op. cit.*, p. 29—35.
68. M. Gramatopol, Gh. Poenaru Bordea, Dacia, N. S., 13, 1969, nr. 1179; M. Irimia, *op. cit.*, p. 52—53.
69. Ștampilă pe două rinduri cu numele Παιρι/Φανά.
70. M. Irimia, *op. cit.*, p. 21—25.
71. V. Sirbu, Istros, 1, p. 143—149 (nr. 1—8, 17—26, 27—30, 34).
72. „Eponimi”: Αινέας, Κύριος, Σάτυρος, Θεοκόμπος, Πολυνέικης, Ἡρακλείτος.
73. Eponimi: Κρατίδας, Ξενοφάνης. Ἄριστος (εἰδᾶς Πρατοφάνης, Τεσσαγόρας; olari: Κ της, Σωκράτης, Στράτων, Ἀγοράναξ.
74. Ștampilă s-ar putea reconstitui mai bine Ἐπι[Τι]μα/σα[γ]όρα / Δαλλου decît Ἐπι [Τει] σα/σα[γ]όρα/Δαλλου. Pentru Timasagoras vezi E. I. Levi, în Олѣвия — теменос и агора, Moscova-Leningrad, 1964, p. 267, nr. 158 cu bibliografia.
75. D. Tudor, ArhMold, 5, 1967, p. 70—73, nr. 125—139.
76. M. Debidour, *op. cit.*, p. 331.
77. A. D. Alexandrescu, Thracia, 3 m, Sofia, 1974, p. 47—64; eadem, Dacia, N.S., 24, 1980, p. 19—126.
78. I. Barnea, RM, 3, 1966, 2, p. 162—165.
79. N. Conovici, C. Mușețeanu, SCIVA, 26, 1975, 4, p. 541—550.
80. D. Tudor, *op. cit.*, p. 52, nr. 1—10.
81. Ibidem, p. 53—67; I. Glodaru, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974, p. 184—190, cu câteva piese inedite pînă atunci.
82. Eponimii Διονύσιος, Ἀθηναίος Δαμοκράτης, Ἐρμόφαντος, cf. V. Grace, *op. cit.*, p. 31—32.
83. Ibidem, p. 23, n. 60.
84. Ibidem, p. 8—9.
85. Ibidem, p. 8.
86. I. Glodaru, *op. cit.*, p. 280, nr. 71.
87. N. Conovici, C. Mușețeanu, *op. cit.*, nr. 1—10; În ultimii ani au fost descoperite încă două ștampile thasiene (Δέαλλος, Κρατίς[τ ναξ]), una rhodiană, una de Sinope, cea ștampilată cu gemă și două anepigrafice, rămase încă inedite.
88. Ștampilele thasiene fac parte din grupa III (cu crab) a ștampilelor tîrzii și aproape se succed — cf. Debidour, *op. cit.*, p. 331.
89. Datarea ștampilelor rhodlene se face după numele eponimilor și olarilor, prezenți în grupele menționate, cu excluderea omonimilor mai timpurii pe baza profilului torșilor.
90. I. Glodaru, *op. cit.*, p. 198—199, nr. 79, unele ștampile nu sînt precis atribuite.
91. Olarii Ἄλιος și Σῶτας ar putea aparține acestui nivel, deoarece primul aparține grupel a III-a, iar al doilea este cunoscut în grupa I, cf. Iu. S. Badalianc, SA, 1980, 2, p. 163—165.
92. B. Mitrea, C. Preda, N. Angheliescu, Materiale, 7, 1961, p. 283.
93. C. M. Tătulea, Thraco-Dacica, 5, 1984, p. 92—110.
94. V. Căpitanu, Carpica, 16, 1984, p. 61—83.

REPÈRES CHRONOLOGIQUES POUR LA DATATION DES SITES GÉTO-DACES

(Résumée)

L'état actuel de la chronologie relative et absolue des timbres omphariques grecs permet de mieux dater les contextes archéologiques où ils apparaissent, grâce aux synchronismes qu'on peut établir entre les diverses catégories de timbres bien datés. L'auteur propose ici des limites chronologiques plus précises pour quinze sites géto-daces et un site bastare.

1. Satu Nou — „Valea lui Volcu” (commune d'Oltina, dép. de Constanta) — station fortifiée, habitée à deux étapes: environ 260—190 av. n.è. et 1er siècle av. n.è. — commencement du 1er

siècle de n.è. Dans cette station on constate le synchronisme entre les timbres rhodiens (26 ex.) des périodes I et II (établies par V. Grace) et les timbres sinopéens des Ve et VIe groupes chronologiques (établis par B. N. Grakov — synchronisme sésisé ailleurs par d'autres chercheurs aussi. Les 11 timbres d'Héraclée Pontique — dont 3 sur le col et 8 sur les anses — appartiennent aux groupes IV et VI de I. B. Braschinsky, qui doivent être datés par conséquent jusqu'à la deuxième moitié du IIIe siècle av. n.è. L'absence des timbres thrasiens nous empêche de dater ce

site avant le milleu du IIIe siècle av.n.è.
2. Satu Nou — „Vadu Vacilor” — site fortifié, voisine à la précédente, datable d'env. 190—108 av.n.è.; 8 timbres de Rhodes des périodes III et IV, une de Cnide — groupe IV B (V. Grace), 1 de Sinope, illisible, 1 de Cos. A la fin du IIe siècle av.n.è., les habitants retournent à „Valea lui Voicu”.

3. Pietriou (comm. de Borcea, dép. de Călărași) — agglomération ouverte, datable d'env. 330—250 av.n.è.: 10 de Thasos (env. 327—262 av.n.è.), 9 d'Héraclée Pontique (groupes IV et V), 5 de Rhodes (I-ère période), 12 de Sinope (groupes III—V), 2 de Cos (avant 250 av.n.è.).

4. Sarichlol, (dép. de Tulcea) — site ouvert, habitée à deux reprises env. 350—260 av.n.è. (23 de Thasos, 4 d'Héraclée Pontique, 1 d'Amphipolis, 5 de Sinope (groupes III—IV), 3 de Chersonèse taurique env. 200—150 av. n.è.: 7 de Rhodes des périodes III et IV;

5. Medgidiz (dép. de Constanța) — station ouverte, habitée à deux reprises env. 350—270 av.n.è. (3 de Thasos, 2 de Sinope — IIIe groupe 6 d'Héraclée Pontique — groupes II, III, IV) et env. 205—175 av.n.è. (8 de Rhodes — IIIe période, 1 de Cos).

6. Poarta Albă (dép. de Constanța) — station ouverte, datable env. 275—225 av.n.è. (2 d'Héraclée Pontique — IVe groupe, 1 de Rhodes — Ière période, 6 de Sinope — groupes IV, V, VI).

7. Arsa (comm. d'Albești, dép. de Constanța) — site ouverte, env. 370—270 av.n.è. (1 d'Héraclée Pontique — IIe groupe, 1 d'Amphipolis, 4 de Sinope — IVe groupe, 1 de Rhodos).

8. Fintina Mare (comm. d'Independența, dép. de Constanța) — station ouverte, env. 275—200 av.n.è. (2 d'Héraclée Pontique — IVe groupe, 1 de Sinope — VIe groupe).

9. Brăilila (dép. de Brăila) — station ouverte, env. 340—160 av.n.è. (1 de Thasos, de 339—263 av.n.è. 1 d'Héraclée Pontique — V^e groupe, 8 de Rhodes — IIIe période, 4 de Sinope — groupes IV et VI).

10. Zimnicea (dép. de Teleorman) — station d'abord fortifiée, ensuite ouverte, datable env. 328—88 av. n.v. (2 de Thasos, 4 de Rhodes —

périodes III, V, et VI, 1 d'Héraclée Pontique — IIIe groupe, 5 de Sinope — groupes Ib, II, V et VI, 1 de Cos, 2 non-déterminés).

11. Coslogenl — Km. 80 (comm. de Dichlisenl, dép. de Călărași) — station ouverte, datable d'en 300—200 av.n.è. (3 de Thasos, de 300—275 av.n.è., 2 de Sinope des groupes IV et VI, 1 non déterminé).

12. Iezeru — „Gura Ochnessl” (comm. de Jeğălia, dép. de Călărași) — site ouverte, env. 300—250 av.n.è. (1 d'Héraclée Pontique, du IVe groupe, 2 de Rhodes — Ière période, 1 de Sinope, illisible, 1 non-déterminé).

13. Lunca Clurel (comm. de Clurea, dép. de Iași) — station bastorne, timbres datables vers 185—175 av.n.è. (7 de Rhodes, de 184—176 av.n.è., 2 non-déterminé).

14. Cetățenli din Vale (dép. d'Argeș) — station ouverte, près d'une citadelle dace, datable pendant le IIe siècle et le premier quart du Ier siècle av.n.è. (91 de Rhodes, des périodes III—V, 5 de Cnide — groupes III—IV, IV B et V, 2 de Sinope et timbres anépigraphiques locales. Les découvertes monétaires permettent une datation jusque vers le milieu du Ier siècle av.n.è.

15. „Piscul Crăsanl” (comm. de Balaclu, dép. de Ialomița) — station d'abord ouverte, ensuite fortifiée, habitée, à deux reprises, env. 325—260 av.n.è. (4 de Thasos, de 324—319 av.n.è., 2 de Sinope, du IVe groupe et env. 146—50 av.n.è.: 9 de Rhodes, des périodes V et VI, 1 de Cos, 1 non-déterminé, 3 timbres locaux anépigraphiques).

16. Popești (comm. de Mihăilești, dép. de Giurgiu) — site fortifié, datable d'env. 146 av.n.è., jusq'au règne d'Auguste (10 de Rhodos des périodes V et VI, 3 de Cos, 2 non-déterminés; timbres anépigraphiques locales, monnaies).

L'auteur a mis en évidence, à côté des agglomérations habitées pendant longtemps (Zimnicea, Cetățenii din Vale, Brăilila, Popești), l'existence d'autres sites habités seulement pendant 50—100 années, et se déplaçant sur un territoire limité. On remarque aussi l'importance de l'analyse des synchronismes entre les timbres amphoriques d'origines diverses pour leur chronologie.

CHRONOLOGISCHE FUSSRPUNKTE FÜR DIE FESTLEGUNG EINIGER DAKO-GETISCHEN ANSIEDLUNGEN

(Zusammenfassung)

Die beständige Verbesserung der relativen und absoluten Chronologie der amphorischen Stempel ermöglicht heutzutage eine bessere Festlegung der archologischen Komplexe in welchen diese erscheinen.

Dieses haben neu der Gleichheit verschiedener Kategorien von gut festgelegten Stempeln zu verdanken.

Ausgehend von diesen Daten bezeichnet des Autor mit Genauigkeit 15 Geto-Dakischen und 1 Bastarnische Ansiedlungen:

1. Satu Nou — Valea lui Voicu

(Dorf: Oitina, Kreis Constanța) — eine Festung mit zwei Wohnphasen: annähernd 260—190 v.u.z. und 1 Jh. v.u.z. — 1 Jh. u.z. Ein Gleichklang zwischen den Rhodosstemplen der (ersten) I und II Gruppe und denen von Sinope der V. und VI. Gruppe kann festgestellt werden. Dieser Gleichklang wurde auch von anderen Autoren in Angensein genommen; die Stempel von Heraclaea Pontica aus der IV. Gruppe nach Braschinski, aber hauptsächlich obgedruckt auf Henkeln.

Den Ursprung dieser Stempel finden wir jetzt und in der zweiten Hälfte des 3 Jh. v.u.z.

Das Fehlen des Stempel von Thasos macht eine Festlegung der Ansiedlung viel vor der Mitte des 3 Jh. v.u.z. unmöglich.

2. Satu Nou — Vadu Vaclor
Festung, benachbart mit der Vorhergehenden; annähernd 190—108 v.u.z. (Rhodos — III Gruppe; III Gruppe Knidos — IV B Gruppe 1 Sinope — unleserlich 1 Cos; am Ende des II Jh. v.u.z. kommt die Bevölkerung nach „Valea lui Voicu“ zurück.

3. Pietrolu; Dorf Borcea; Kreis Călărași
Offene Ansiedlung; annähernd 330—250 v.u.z. (10 Thasos 372—262, 9 Heraclea, IV—V Gruppe 5 Rhodos 1 Gruppe, 12 Sinope — III—V Gruppe 2 Cos — ante 250 v.u.z.)

4. Sarichlol, Kreis Tulcea
Offene Ansiedlung, mit zwei Wohnphasen; annähernd 350—260 (23 Thasos, 4 Heraclea, 1 Amphipolis, 5 Sinope — Gr. III—V, 3 Chersones) und annähernd 200—150 v.u.z. (7 Rhodos, Gr. III—IV).

5. Medgidia, Kreis Constanța
offene Ansiedlung, mit zwei Wohnphasen, annähernd 350—270 (3 Thasos, 2 Sinope — gr. III, 6 Heraclea — gr. II, III, IV und gleichentyp annähernd 205—175 (8 Rhodos — Gr. III, 1 Cos.)

9. Poarta Albă, Kreis Constanța
offene Ansiedlung annähernd 273—225 v.u.z. (2 Heraclea — gr. IV, 1 Rhodos Gr. I, 6 Sinope — Gr. IV, V, und VI.

7. Arsă, Dorf Albești, Kreis Constanța
offene Ansiedlung annähernd 370—270 v.u.z. (1 Heraclea — Gr. II, 1 Amphipolis, 4 Sinope — Gr. IV, 1 Rhodos)

8. Fintina Mare, Dorf Independența, Kreis Constanța
offene Ansiedlung annähernd 275—200 v.u.z. (2 Heraclea Gr. IV, 1 Sinope — Gr. V)

6. Brăilița, Kreis Brăila
offene Ansiedlung annähernd 340—160 v.u.z. (7 Thasos — ann. 339—263 v.u.z., 1 Heraclea Gr. V, 8 Rhodos, Gr. III, 4 Sinope, Gr. IV und VI)

10. Zimnicea, Kreis Teleorman
zuerst Festung, nachher offene Ansiedlung:

annähernd 328—88 v.u.z. (2 Thasos, 4 Rhodos Gr. III, V und VI, 1 Heraclea, Gr. III, 5 Sinope — Gr. Ib, II, V und VI, 1 Cos, 2 nichtfestgelegte
11. Coslogeni — km 80 (Dorf Dichiseni, Kreis Călărași)

offene Ansiedlung; annähernd 300—200 v.u.z. (3 Thasos, 300—275 v.u.z., 2 Sinope, Gr. IV und VI, 1 nicht festgelegter)

12. Iezeru — „Gura Ochlnesii“, Dorf Jegălla, Kreis Călărași
offene Ansiedlung; annähernd 300—250 v.u.z. (1 Heraclea, gr. IV, 2 Rhodos, Gr. I, 1 Sinope unleserlich, 1 nicht festgelegter).

13. Lunca Clurei, Dorf Ciurea, Kreis Iași
Bastarnische Ansiedlung annähernd 185—175 v.u.z. (7 Rhodos, 184—176 v.u.z., 2 nichtfestgelegte)

14. Cetățeni din Vale, Kreis Argeș
offene Ansiedlung und kleine Dakische Burg; ebenfalls im II. Jh. sowie in dem ersten Viertel des I. Jh. v.u.z. (5 Knidos, gr. III—IV, IVb und V, Rhodos, gr. III—IV, 2 Sinope und unepigraphische).
Die Entdeckung von Münzen erlaubt die Verlängerung des zeitlichen Festlegung bis zur Mitte des I. Jh. v.u.z.

15. Piscu Crăsan, Dorf Balaciu, Kreis Ialomița
offene Ansiedlung, nachher Festung, zwei Wohnphasen, annähernd 325—250 v.u.z. (4 Thasos 324—319 v.u.z., 2 Sinope, Gr. IV) und annähernd 146—50 v.u.z. (9 Rhodos, Gr. V und VI, 1 Cos, 1 nichtfestgestellte, 3 unepigraphische).

16. Popești, Dorf Mihăilești, Kreis Giurgiu
Festung, annähernd. 146 Augustus (10 Rhodos, gr. V, VI, 3 Cos, 2 nichtfestgelegte und unepigraphische) wie auch im Falle der vorhergehenden wurden die Daten nach anderen spezifischen Dokumenten verarbeitet.

Die Arbeit des Autors bezieht neben Ansiedlungen mit langer Lebensdauer (Zimnicea, Cetățeni din Vale, Brăilița), andere mit kurzer Lebensdauer (50—100 Jahre) welche zwischen einem begrenzten Territorium hin und her „pendelten“

Wichtig zu bemerken ist die Analyse des Gemeinsamkeiten der neuerschlenen Arten von Stempeln für die Festlegung ihrer inneren Chronologie.

